

անհետկութիւնները կրցանք ստանալ: Արդարեւ Բ. Գուռը որքան է լիազօր պաշտօնեայ մը խրկել չայտատան, բայց զետեղանքը դեռ հաւանութիւն չեն տուած Բ. Գրան ստաւարկութեան: Գետապահ կառարկին թէ ինչ պիտի ընէ լիազօր պաշտօնեայ մը: Քննութիւններ ընելով արդիւնքը պիտի հաղորդէ. անօգուտ գործ: Վասն զի լիազօրի հիւպատոսներն հաղորդած են ընդարձակ տեղեկութիւններ չայտատան կացութեան վրայ: Հայոց պատրիարքարանը կը ներկայացնէ չարունակ դեպքանայ իրաց վիճակը: Բ. Գուռը արդէն լիազօր քննիչներ խրկած էր: Եւստֆ Բաշա, Ապետին Բաշա, Մազհար Բաշա հայ օգնականներով: այս քննիչները որ երկար ատեն այն կողմերը կեցան, հաղորդած են կառավարութեան պէտք եղած տեղեկութիւնները: Արդ ի միասին բերելով հիւպատոսաց, պատրիարքարանի և թիւրք քննիչներու տեղեկագրիւնները կըլինան ստանալ չայտատան վիճակին վրայ պէտք եղած գաղտնիքներ, ուրեմն ինչ հարկ նոր քննութեանց: Իսկ եթէ լիազօր պատուիրակը պիտի երթայ բարեկարգութիւններ գործադրելու համար, այս ալ ընդունելի առաջարկութիւն մը չը կրնար ըլլալ: չայտատան համար ըլլալիք բարեկարգութիւններն պետական ծախսերու կը բաժնուին: մէկ անձ մը միայն ինչպէս կարող է գտնուի ի գործ դնել, նա մասնաւոր ձմարն եղանակ մէջ, չունենալով ձեռքը գործադրուելիք բարեկարգութեանց ծրարի մը: Բ. Գուռը կը պատասխանէ թէ ինքն միայն պարտաւոր է բարեկարգութիւններ մտցնել և պարբերաբար տեղեկութիւն հաղորդել տէրութեանց, բայց թէ ինչ միջոցներով այդ բարեկարգութիւնները ի գործ կը դնէ, այդ իրեն կը վերաբերի:—Խնդիրն առ այժմ այս վիճակին մէջն է:

61-րդ յօդուածի առթիւ տեսակ տեսակ լուրեր կը պարտին: այսպէս, մեր առած տեղեկութեանց համեմատ, ինչպէս ուրիշ նամակով ալ ըսինք, չայտատան բարեկարգութեանց համար այս ձմեռ ոչինչ պէտք է չուտալ:

Երբ ազգային հարցը այս վիճակի մէջն է, մեր ներքին գործերն ալ օրէցօր կը խառնակին: գահոսի մը մէջ ենք, առանց ուղղութեան հոս հոն կը գարնուինք:—Տակաւին նշան մը չը տեսնուի թէ Սոս Կաթողիկոսի խնդիր ինչպէս պիտի վերջանայ: Ըսին թէ Կաթողիկոսը Գրան դիմելով խնդրէ է որ իրեն տրուած Պէրսի իւր առեւտրու պատրիարքարանի կամքին համաձայն Պէրսի մը ամեն վերջը այս լուրը սուտ կը հանեն, բայց նորէն կը հաստատեն: Սա ստոյգ է որ Մկրտիչ Կաթողիկոս կը խաղցնէ պատրիարքարանը: Յանձնաժողով մը ընտրուեցաւ, երկու կողմանց հաճութեամբ, այս խնդիրը կարգադրելու համար: Յանձնաժողովը նախագահ ընտրուեցաւ Աղաբէկեան Սարգիս Էֆէնդի, որ Բ. Գրան բարձրագոյն պաշտօնեայ մէջ: Աղաբէկեանի նախագահ ընտրուելն այն նկատմամբ եղած է որ նա վաղուց է կը վայելէ կառավարութեան վերահսկողութիւնը, և յաջողի թերեւ համոզել կառավարութիւնը որ տեղի տայ այս խնդրին մէջ պատրիարքարանի պահանջմանց: և այս կերպով սկզբնաւորութիւն մը ըլլայ վերստին բարեկամական ընելու Բ. Գրան և պատրիարքարանի յարաբերութիւնները, որ հաւատարմակօ օգտակար է թէ թիւրքիայի և թէ հայ ազգին:

Կարծես բաւական չէր այս Սիւր խնդիրը և ահա աւելցան Երուսաղէմի հարց մ'ալ: Երբ Բ. Գուռը օգուտ կը քաղէ մեր ներքին գործից մէջ միջամտելու: Երուսաղէմի միաբանութեան երկու անդամներ վանքին մէջ խռովութիւն կը յարուցանեն, պատրիարքի գէմ կապտամբին, վարչութեան անդամներէն մէկ մասը իրենց կողմը ձգելով: Երուսաղէմի և Կ. Պօլսոյ պատրիարքները հարկ կը սեպեն որ երկու միաբանները հեռանա վանքէն, սակայն անոնք կառավարութեան միջամտութեանը դիմելով դեռ վանքին մէջ անշարժ կեցած են:—

Արդէն յայտնի է որ Բ. Գուռը միջամտել կուզէ միշտ առաջնորդական խնդրոց մէջ: Պատգայները բազմաթիւ են: անցեալներն ալ կը հաղորդէ պատրիարքարանի, որ չը հեռացնեն Ամասիայէն Եղեանեան եպիսկոպոսը, որմէ շատ զգոյժ է ժողովուրդը: Իսկ հրաման կուտայ կառավարութիւնը Կ. Պօլսի կանչել, իբր եկեղեցական մը կառավարութեան շահուց հակառակ շարժող: Երգեակային շնորհալի եպիսկոպոսը որ յաջողած է գտնել իր ժողովուրդը, դժուար գտնեցող ժողովուրդ մը: Պատրիարքարանը պատաս-

խանց թէ Բ. Գուռը կը հիմնէր իր պահանջութիւնները սխալ տեղեկութեանց վրայ:—

Պէտք չէ համարել Բ. Գրան այս յաճախ ըրած միջամտութիւնները իբր գիպտաճական պատահարներ, այլ նկատելու է զանոնք մասունքներ այն յատկապէս, որով Բ. Գուռը պիտի յաջողի առանց աղմուկի Ներսէսը հրաժարեցնել:— Պատրիարքին տապալելու համար ոչ հայ Էֆէնդիներու կը դիմէ, և ոչ զանազան միջոցներով ժողովուրդը կուզէ զրգռել, ոչ մի բառ չարտասանէր Ներսէսի գէմ: Իսկ կը գործէ: կը հետեւի այնպիսի քաղաքականութեան մը, որով հայ ժողովուրդը գրեւոր խոնարհեցնելով Ներսէս պատրիարքի հրաժարականը ընդունի:—Ինչ է հայոց պատրիարքին պաշտօնը:—Հայ ազգին և տէրութեան յարաբերութեանց միջնորդը ըլլալ, արդ այն օրը որ հայոց պատրիարքը չէ կարող ընել այդ միջնորդութիւնը, այդ օրը հայոց պատրիարքը նշանակութիւն մը չը կրնար ունենալ: Ուրեմն Բ. Գրան բոլոր ճարտարութիւնն է այդ միջնորդութիւնը անկարելի ընել, և յաջողած է, այնպէս որ այսօր բազմաթիւ գործեր լրեւալ երեսի վրայ կեցած են: Խառնակութիւն, չփոթութիւն կը տրիէ, և թիւրքիոյ հայերը թէպէտ պատրիարք մը ունին, բայց անգուշ կը սեպուին: Ինչ խնդրոյ համար որ պատրիարքը թաքրի կը գրէ, այդ գրելն անպատասխանի կը մնան կամ թէ հալածակ գործադրութիւն կը գտնեն: Հայտատան հայերն կը տեսնեն թէ իրենց ըրած գանդառներն և ոչ մէկն իսկ լսելի կ'ըլլայ, և խղճելը կը կարծեն պատրիարքարանն է մեղաւարտ: Տաճիկ գաղթականները հեռագրէն կը տեղաւորուին Հայաստանի հողերուն վրայ: ոչինչ կրնանք ըսել: Պարագ հող կայ, մարդ պիտի բնակեցնեն, անտեսողիտական օրինաց համաձայն է, այս մասին բոլոր մեր իրաւացի առարկութիւններն անլսելի կը մնան:— Առաջնորդներն կը հաւածեն, կը տառապեն, երբ գիտութիւն կ'ըլլայ, յեղափոխական են կը պատասխանեն:— Պատրիարքը թող ըսէ թէ մեր դարերու իրաւունքն է եկեղեցականները պատժել, ով մասի կ'ընէ:— Կ. Պօլսոյ պատրիարքարանը կը ջանան կտրալանել իր գործութեան մէջ, օրինակ Երուսաղէմի միաբանաց խնդիրը: Թիւրքիոյ հայոց միութեան կապերը կը հետամտին խղի, ինչպէս Կիլիկիոյ կաթողիկոսական հարցը ջոյց կուտայ:—Ոչ մի ազգային ընկերութիւն, որ անիրաւարար կը հաւածուի, չէ կարող յոյսը պատրիարքին վրայ դնել: Ո և է հայ մը ազգային գործոց համար անիրաւարար ամբաստանեալ ըլլայ, երբ դիմէ պատրիարքի պատասխան կընդունի չսիրելիս, ինչ կրնամ ընել: Եթէ քեզ համար նպատաւոր բառ մը տրտառանք, անմիջապէս տալի կապիւծաւոր կ'ըլլաւ և փոխանակ բարութեան չարութիւն արած կ'ըլլաւ քիչ:— Պատրիարքն զանախութեամբ սրտի կարտասանէ այս խօսքերն որ ճշմարտութիւն են:— Իսկ երբ գետապահ մը միջնորդութեան դիմէ պատրիարքը անուղղակի կերպով հայ մը փրկելու համար, այդ հայուն վիճակը շատ աւելի կը վատթարանայ, ինչպէս եղաւ Տնտեսանները:— Անցեալները Անգղիոյ խորհրդարանին մէջ, կարծես ջարս Տիւք էր, որ կը պարծենար թէ Անգղիոյ ազգեցութեամբ Բ. Գուռը Պայպիտի գայմագամը պաշտօնակ ըրած էր: Ատեն մը հայոց պատրիարքարանի ազգեցութեամբ իսկ կրնային կատարուիլ այսպիսի գործեր:—Ինչ հարկ մի առ մի թուել այն ամեն պարագայներն, որոցմէ պիտի տեսնուի թէ պատրիարքը ո և է կերպով օգուտ մը չունի Բ. Գրան մտ ազգային գործոց համար:— Ինչ է ասոր հետեւութիւնը: Բ. Գուռը կը հասկնէ հայոց ազգին թէ ինչ որ իրենք իրենց իրաւունքը համարելն այդ մի չնորժ է Ուելթանէն: Եթէ հայը կը կարծեն որ դեպքանայ կրթնելով, կամ թէ խրոխտալով կառավարութեան գէմ իրենց իրաւունք կարծածները պիտի գործադրեն կը սխալին: Ուրեմն, բոտ կառավարութեան, ինչ որ հայերը կուզեն ընդունել պաղատելով իբր չնորժ պիտի ընդունեն: Եւ այս ինչպէս կրնայ ըլլալ, նախ հեռացնել այն անձը որ կառավարութեան գէմ արկութեան նշաններ ցոյց տուաւ: Այս բաները յայտնի չեն ըսուի, բայց սկսած ենք զգալ:— Ինչ պիտի ընէ Կ. Պօլսոյ ժողովուրդը: պիտի շարունակէ իր Ներսէս պատրիարքի դրօշակի ներքեւ, ամեն զոհողութիւն յանձն առնելով, իրաւունք պահանջել և ոչ թէ չնորժ խնդրել: Թէ ոչ աւելի գործնական պիտի գտնէ հալածուի Բ. Գրան հետ, պատրիարք ընտրել մի անձ որ կարենայ գործածել Բ. Գուռը,

և վերադառնալ 1878-էն առաջ ազգային քաղաքականութեան:— Գուցէ այս վերջինը պէտք է սպասենք ժողովուրդէ մը որ ազօթելու և պաղատելու վարժած է, և կուզէ առանց զոհողութեան մեծ բարիքներ ի ձեռս բերել:— Հիմայ ոմանք սկսած են ըսել, հայկական հարցը դեպքանայ և Բ. Գրան միջն պիտի կարգադրուի, ալ այսուհետեւ Ներսէս պատրիարքը ոչինչ պիտի ընէ, կամ թէ ինչ որ ինքն պիտի ընէ յաջորդն ալ զայն կարող է ընել, և եթէ այդ յաջորդը կառավարութեան հետ աղէկ ըլլայ, այն ժամանակ շատ աւելի օգուտներ կրնանք քաղել:— Պարզ խօսելով Ներսէսը հրաժարի և ուրիշ մը ընտրուի, տեսնենք այն ատեն ինչ կ'ըլլայ:— Մեր կարծիքն Բ. Գուռը իր հետեւած քաղաքականութեան շատ յաջողած է, այնպէս որ ազգ մը որ կը պաշտէ իր պատրիարքը, գրեւոր խոնարհած, լուռ, ձայն չը պիտի կարենալ բարձրացնել նորա հրաժարականին վրայ:— Այս երեւոյթին նշանները սկսած են շատնալ:— Թայմըզի հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ պատրիարքը Եւրօպա պիտի երթայ: Արդարեւ պատրիարքը այդպիսի փափագ մը ունի, եւ օր մը արդարութեան նախարար ձգվելէ քաջային կը հարցնէ թէ արդեօք հնար է իրեն Եւրօպայի ջարդերը երթալ, առողջութիւնը դարմանելու համար:— Նախարարը կը պատասխանէ թէ, ինչու չէ, անդամ մը նախարարաց ժողովին մէջ խօսելու է, դիւրին գործ է:— Այս անուղղակի հարցման նախարարաց ժողովէն պատասխան չեկէր, և պատրիարքը որ արդէն մեծ յոյս չունէր, ալ կը հասկնայ թէ բոլորովին անկարելի է:

Հայկակ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Անգլիական լրագիրները հաղորդում են: Հոկտեմբերի 14-ին Անգլիայում բարձրացած փոթորիկի պատճառով համարեա հեռագրական բոլոր հաղորդակցութիւնները կտրված էին: Միւս օրվայ մինչև կեսը Լոնդոնի ընտանիքները լուրեր չէին ստանում ոչ Եւրօպայից, ոչ Տօնլանդիայից և ոչ Իրլանդիայից: Հեռագրական սիւները ամբողջ ընկած են, իսկ թեւերը կտրված: Լոնդոնի յարաբերութիւնները թագաւորութեան միայն հարաւային մասի հետ կտրված չէին:

— Լոնդոնի լրագիրները հաղորդում են, որ թիւրքացի զենպան Մուզուրուս-փաշա տեսակցութիւն ունէր լօրդ Գրեյվիլի հետ, որին նա հաստատապէս հաւատացրեց, որ Բ. Գուռը, կօմիսարներ ուղարկելով Եգիպտոս, աչքի առաջ ունէր միայն զինուորական ապստամբութեան վերջացնելը, և երբէք միտք չունէր ընդդիմադրութիւն գործել անգլո-ֆրանսիական ազգեցութեանը: Գետապահ աւելացրեց, որ յանձնաժողովը ամենակարճ ժամանակում յետ կը կանչվի:

— Լրագիրները հաղորդում են, որ հոգային լիզայի գանձապահ, Պատրիկ Լզան, ներկայումս Փարիզ գտնվելով, իրանդական փոխարքայի քարտուղարին հետեւալ հեռագիրն ուղարկեց: Էինձ հաստատ աղբիւրներից յայտնի է, որ բերդապահ զինւորների մէջ, Լիմբրիկում, դատարարութիւն կայ, որի նպատակն է, հէցն առաջին դէպքում, ժողովուրդի վրա հրացաններ արձակել, առանց իշխանութեան հրամանին սպասելու: Ինձ այն են յայտնի է, որ դուք արդէն մի քանի օր է գիտեք այդ բանը: Բայց, այնու ամենայն, ոչինչ միջոցներ չէք գործ դնում այդ զինւորների հեռացնելու համար: Նախագրու շահում եմ ձեզ, որ եթէ դրա նման մէկ բան կը պատահի, այն ժամանակ կը միջոցառու ձեզ ամբողջ կրթված աշխարհի առաջ, որպէս յանցաւոր իմ հայրենակիցներին դիմամբ սպանել տալու մէջ:

— Վիեննայից լրագիրներին հաղորդում են հետեւեալը: Ունգարական սէյմի պատգամաւորների ժողովի նիստում, աղբիւր առկիով վիճաբանութիւնների ժամանակ, սերբիական պատգամաւոր Պօլիտի արած մի քանի նկատողութիւնները զրգեցին միմիկտ-նախագահ Կլուման Տիւսին մի քանի խօսք ասել արտաքին քաղաքականութեան մասին: Պօլիտի ասածներին, թէ Եւրօպական խաղաղութիւնը խախտու է և թէ Եւրօպայում գործերի դրութիւնը վարդապոյն տեսնել կը նշանակէ երկախայութեան մէջ ընկնել: Տիւսա պատասխանեց, որ այդ բանի մասին կարելի է բոլորովին հանգիստ լինել, և որ Կանցլիի տեսակցութիւնը, որի վրա մատուցոյց է անում ընդդիմադրութեան հետեւորը, բոլորովին

չէ վատացնում: Աւստրիայի և Գերմանիայի փոխադարձ յարաբերութիւնները: Իսկ Պօլիտի խօսքերին՝ լազգիարների տակ ճնշված ազգաբնակչութիւնների մասին, միմիկտ պատասխանեց, առաջարկելով պտտել Եւրօպական զանապետութիւնները և ասել, թէ որ երկրում տիրապետող յեղին չը պատկանող ազգերը վախելում են գոնէ չորրորդ մասը այն իրաւունքների, որոնք տրված են Ունգարիայում ոչ—մաղիար ազգաբնակչութիւններին: Տիւսա աւելացրեց, որ եթէ Պօլիտ կը ցոյց տայ մի այդպիսի օրինակ, այն ժամանակ ինքն Տիւսա պատրաստ է ուշադրութեան առնել նրա յայտարարութիւնը:

— Ֆրանսիական լրագիրները գրում են: Արմատականների և սօցիալիստների աղմկալի փողոցները սկսում են անհանգստացնել վախկոտ բուրժուազիային, թէպէտ մինչև այժմ յեղափոխական ամենախիստ ցոյցերը անհետք էին անցնում հասարակութեան համար: Կոմունարների վերջին միտնցը այնքան բազմամարդ չէր, ինչպէս սպասում էին, մտ երկու հազար մարդիկ հաւաքվեցան: Կլէմանսօ խեղացիութեամբ հրաւերեց հրաժարվեց: Եւլվիլեան նոր պատգամաւոր Տօնի Բէվիլիօն նոյնպէս բացակայ էր: Նախագահը ընտրվեցաւ Կոմունայի չգնեւալ: Էդ: Խօսում էին Տօնիսի արշաւանքի զանազան սուտ յափշտակութիւնների մասին, մանրամասնաբար քննում էին Կամբէտային, դատաւարտում էին նրա կեանքի եղանակը և մանաւանդ նրա սեզանի ճոխութիւնը: Մէկ ինչ որ մարկիզ Կամբէտում էր խօսել, բայց ճանաչելով նրան որպէս արիստոկրատ, վզին տալով գօրս արեցին ժողովից: Լուիզա Միչէլի վառվառն և մասամբ անմիտ ձառից յետոյ, միմիկտների և Կամբէտային օրէնքից դուրս յայտարարելու վճիռը, մեծ համակրութեամբ ընդունվեցաւ ժողովից: Փարիզի հասարակութիւնը արդէն ընտելացել է այդ կարգից դուրս անցքերին և ոչինչ նշանակութիւն չէ տալի արմատական ճարտարախօսութեան այդ անջնաւ ցոյցերին:

— Կ. Պօլսոյ, հոկտեմբերի 6-ից հեռագրում են, որ Նովիկով չէ մասնակցում Բ. Կոմուն կատարվող խորհրդակցութիւններին թիւրքաց և Եւրօպական պատգամաւորների մէջ, Թիւրքիայի պետական պարագի և պրօյէկտների վճարելու վերաբերութեամբ պետական զանազան եկամուտներից միջազգային յանձնաժողովի նկատման տակ: Ռուսաց զենպանը յայտնեց Բ. Գրանը, որ ինքն պատրաստ է բանակցութիւնների սկսել զինուորական կոնտրիբուցիա վճարելու մասին առանձին Բ. Գրան հետ, չը տալով իրաւունք օտարներին խառնվել այդ գործում: Ենթադրում են, որ ռուսաց կառավարութիւնը բաւականատէմ է բոլորական հարկով:

— Հոմից լրագիրներին հեռագրում են, հոկտեմբերի 6-ին հետեւեալը: Լավում է, որ Վիեննայի կարմիտի հետ նորոգված բանակցութիւնները այն հետանքն ունեցան, որ Հոմբէտ թագաւորի տեսակցութիւնը աւստրիական կայսրի հետ կը կայանայ: հոկտեմբերի վերջին, երեկ Նիցցայում, կամ Հարաւային Ֆրանսիայի մէկ տեղում, չէզոք հողի վրա:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐՈՒԹԻ, 14 հոկտեմբերին: «Սո-ԲԱՌՈՒՄ» լրագիրը հաղորդում է, կամ Լօ-իս-Միլիթով բժշկների խորհրդով ձմեռը Պետերբուրգ չի գայ: Լուր է տարածված, որ շտաբի գլխաւոր Սերուշիվ նշանակվում է արեւմտեան Սիբիրի դիւտո որ նահանգապետ: Հոկտեմբերի 13-ին էկսպերտները վճեցին, որ անհրաժեշտ է կանոնաւորել խմիչքների առևտուրը, ենթադրել նրան զեմստօին, ընդարձակել հաշտաբար գատաւորների գործունէութիւնը խմիչքների գործում: Հոկտեմբերի 13-ին բարձր գատաւարնը Կաշկարիկայի գործի վերաբերութեամբ փոխեց գատաւորների վճիռը Բուրնիին վերաբերութեամբ, իսկ Ֆէօդօրովի և Բատալինի վերաբերութեամբ վճիռը հատաւ:

ԼՕՆԻՕՆ, 13 հոկտեմբերին: Պաշտօնապէս հաստատվում է, որ Էմիլը վերցրեց Հե-րատը երրորդ յամառ կուլից յետոյ:

Խմբագիր—հրատարակող ԳԻՐԻՈՐ ԱՐԵՐՈՒՆԻ